

БЛАГОЈЕ РАДИВОЈЕВИЋ

**ЧАЧАК И ОКОЛИНА У „НОВИНАМА СРБСКИМ“
ОД 1834. ДО 1854. ГОДИНЕ**

БЛАГОЈЕ РАДИВОЈЕВИЋ
YU 11000 Београд
Нехруова 212

УДК 32:07 (497.11)

Од 1834. до 1854. године „Новине Србске“ објавиле су више текстова о Чачку и његовој широј околини. Ти натписи драгоцене су сведочанства о прошлости овог дела Србије, посебно о политичким приликама, али и неким другим појавама и догађајима.

Преносимо их изворно, уверени да ће добро доћи истраживачима.

Слово Србског кнеза Милоша Теодоровића Обреновића читано у Скупштини 1. фебруара 1834 у Крагујевцу.

...Од Србије у 1813 тој години отргнути предели: Кључ, Крајина, Црна Река, Гургусовац, Бања, Сврљиг-бања, Алексинац, Ражањ, Параћин, Крушевац, једна част Пазарске, једна част Старога влаа, и Јадар и Радевина враћени су им већ подпуно и онако као што су под старим Србским Правитељством били. Пограничне наше власти, Судови и Капетани видели су своим очима како су Султански и наши комисари од Тимока пак до улиција Дрине у Саву прошли

и како су они пределе предали а ови ји примили, исте власти наше дизале су саме своим рукама умке за њима, тим начином саме су оне помагале ограничити отечество наше, саме знају којој је које место на самој граници. . . Ибром до улитија Рашке, Рашком у гору Персију, одавде по вру Голије, Вратиница Јанкова Камена, одавде косом планине Јавора именов Василина врха, силази у Ојковачко брдо гди је близу река Увац.

(„Новине Србске“ 10. фебруара
1834. године)

Известије са Старовлашке границе од 18 јунија јављају да су се многи ајдуци појавили у части Старог Влаа, која је под Турцима остала почели су и у нашу страну прелазити и уцењивати људе. Турци нећаљу никакве потере за њима, но наше Правитељство учинило је наредбу да се не да истим ајдуцима зла чинити у нашим странама.

(„Новине Србске“ од 23. јуна 1834. године)

18. априла Начелство Окружја Ужичког под 13. пр. м. № 960 извештава Високославно Попечитељство Внутрењих Дела како се је 19. истог пр. м. Милан неки из села Опаљеника, Среза Моравичког истог окружја Ужичког 15 летни син и јединац Милутина Андрића, из превелике туге и жалости за отцем баш кад су га мртва из куће понели, из пушке убио.

(„Новине Србске“ од 27. априла 1840. године)

Пресвјашчијејши Еписком Ужички, кавалџер, г Никифор Максимовић усрдствовао је цркви чачанској 100 дуката цес. поклонити, с тим, да се 50 дуката цес. на сада новоградеће се темпло, а 50 дуката цес. на позније претресање крова исте цркве употреби. Заиста похвале и подржанија достојан пример од митроносног приложника овог, по чему му се од стране тџторства и целог обшества овим усрдно благодари.

(„Новине Србске“ од 26. фебруара 1846. године)

Управо при закључењу данашњега листа стигло нам је писмо из Ужица, где јављају, да је 23. пр. м. Варош Ивањица у тамошњем Окружју сасвим изгорела. О овом несрећном догађају обширније у следећем листу.

(„Новине Србске“ од 3. децембра 1846. године)

Жалостна је судбина, бедно је сада стање браће наше у Ивањици! Јуче који је имућан био и сиротињи делио, данас сам проси! Данас толикогодишњим трудом и крвавим знојем стечено имање гледа у праху и пепелу! Мајка лишена крова, нежно детенце на груди своје стискује, да га од зиме и циче заклони! Деца вриште на зими, ништу хлеба и огрева, а немоћни старци сузним очима и учмалим лицем погледају на њи и уздицу, немогући им помоћи! Ах жалост је ово, и тежка жалост! — Та може ли дакле кое србско срце да несретној браћи својој соболезнованије непокаже? — На помоћ Срби бедној браћи нашој! Следујмо човекољубиво примеру врлог г. Краљевића! Свака и најмања, али скора помоћ, била у новцу, рани ил оделу, сада је добро дошла, зашто се ради о сачувању живота! Притецимо браћи у помоћ и дајмо им прилику да по светом писму ускликнути могу: Наказују наказа нас Господ, смртиже не предаје нас!

(„Новине Србске“ од 5. децембра 1846. године)

Трешње, прво летње воће, које с почетком лета једва дочекамо и кое су већ одавно у топлим пределима прошле, овамо су тек сад сазреле и њина берба настала! По Јелици планини у Окружју Чачанском од 15 пр. мес. почела се берба винограда, а по селима испод Голије у Срезу Моравичком Окружја Ужичког од истог времена тек су се почеле трешње брати, од кои житељи ракију као и од шљива пеку. Од Јелице до Голије нема више од 12 сати растојања, прва као да је у Италији, а друга у Сибирији: заиста је то разлика велика а у овако врло малом растојању, ово можда неће сваки лако веровати, но нека ни мало не сумња, и што јешт више: на Голији је пре 14 дана снег падао, дакле у време зрели трешања!

(„Новине Србске“ од 21. октобра 1847. године)

У овом крају отечества нашег врло су велики снегови. Вода је готово све улице у Чачку заплавила и то тако да на главном друму, идући из Ужица при уласку у Чачак, у шору Палилули, вода је коњу скоро до трбуха, људима у том шору обитавајућим, некима је на прагу, некима је чак у собу већ ушла. Пољана идући ка гробљу и селу Лозници сва је у води, код хана намастира Сретења коњу је вода до колена, улица дољна, Кајнак звана, сва је у води, улица покрај школе, водећи к начелству и пошти, у води је тако да се једва покрај авлијски ограда пролазити може. И ово је све сад потопљено од како је мало време омекшало и снегови се топити почели, а

кад пролеће настане и ова краста пукне, онда ће се морати људи на чардаке и таване своји кућа пењати, варош ће подобна Венецији изгледати. Страшити се је од Мораве, јер је ова брза, доласком својим она што заплави, све носи нагло.

(„Новине Србске“ од 14. фебруара 1850. године)

Из Ивањице пишу нам: идући друмом из Ивањице к Ужицама у селу Приликама од Ивањице 1 и по сата одстојећем откривена је пре 7 година једна кисела вода. Иста вода пронађена је случајем, кад је неког сељанина крвомуцац во, навадивши се споменути воду пити, болести се сасвим опростио. Сељаци из окола, уверивши се о њеном целителном средству и знајући да би народ онамо поради исцељења гомилама врвио те би јим се тим начином штете у љевима чинила прикрију речену воду, и она незнано пуни 7 година до сада застане. Тек протскшет пролећа дознавши ја то од једног сељанина одем с неколико људи к води коју нађем где код једног малог потока испод обале право из земље у малим кључевима извире. . .

Пронађеном овом водом оздравило је више људи од грознице, свраба (шуге) и проче, најпосле брат неког Радивоја Бојовића из истог места курталисао се том водом неки краста (чибуљица) које је свуда по телу имао.

Неби недостојно било да се вода ова чрез искусне лекоте извиди.

(„Новине Србске“ од 8. јула 1850. године)

У прошлу недељу кад се на службу звало, звонар црквени Јован Вељковић, који је у велико звоно на врху звонаре звонио, падне са исте и после једне четвртине сата издане. Он је зато пао, што је звонара дрвена, а конопац отруо био, који се при затезању претрине, а он га испусти, те клецне и стрмоглав претурри се. Висина одакле је пао, имала је 8—9 хвати. Да су татори хотели, на њихову молбу, конопац променити, ово неби било. Сва варош сажаљује га, особито његово ситно троје деце, која су с матером остала без ичега.

(„Новине Србске“ од 25. октобра 1851. године)

. . . Пре неколико дана при самом уласку у варош из Београда овамо идући, довршила је (мисли се на чачанску општину — примедба наша) камену ћуприју која је истина не мало коштала, — али се и платити не може окалшица, које су се путници, а нарочито на колима идући, лишавали.

С трудом овим, видећи да је много ползе учинила, остала је наше похвале достотна општина у тим неуморима. Она поред тога, што је толико хиљада за црквено темпло потрошила, у намери е да сву цркву измолује, а узроком несрећног случаја, који се због дрвене звонаре догодио, решило се, пре свега да од камена торон сазида, на који конач већ је материјал, као креч и проче, спремати почела...

(„Новине Србске“ од 15. новембра 1851. године)

По примеру други, за изображење младежи своје тежећи општина наши и наша чачанска општина, поред постојеће већ основне школе за мушку децу, ове је године основала и школу за децу женску, која је 10 т. м. свечано отворена и до данас већ има 30 ученица, а биће ји до који дан и више. За ово преполезно заведеније имамо благодарити г. окружном начелнику и г. управитељу основне школе, кои су лепим советима обштину на то склонили, која је и онако већ била познала важност тога заведенија, и одавно би га била у средини својој имала, да није до сада обтерећена била другим обштинским пословима и општеполезним претпријатијима, имено грађења црквеног темпла, поправљањем калдрме, насипањем бара и грађењем друма и мостова, па како је сада ове послове мало отаљала није пожалила нужне жртве, већ послушавши мудре савете свои старешина одмах је приступила и к оснивању тако преко нужне женске школе, одредивши учитељки 80 талира годишње плате, бесплатни квартир и огрев. Ми неможемо на ино, него срдечно своју благодарност изјавити свима онима који су се око тога заведенија трудили, и искрено желели, да и остале обштине које су јошт у томе назадне, нашем примеру следовале.

(„Новине Србске“ од 18. септембра 1852. године)

Јесен је код нас врло лепа и топла била, и она нам је пакнадила незгоде и снеговите дане прошавшег пролећа, пак смо 12. т. м. осетили да се зима приближује са својом обичном строгости. Од путника могли смо разумети да је од пре два дана на планини Бакову и Кобасици у срезу студеничком било доста снега, а јуче се и код нас близу Чачка по врховима планина Каблара и Овчара снега видети могло, кога је истог дана и нестало.

Неки дан је у селу Зеокама среза драгачевског троје душа из једне куће у један дан умрло од шарлаха, кои се од неко доба овде показује и особито деца од њега пате. Овде у Чачку 5. т. м. умро је

од исте болести осмолетни син овдашњег среског начелника г. Јована Смиљанића, по имену Коста, ученик II разреда основни училишта, боловавши само три дана. Смрт његова и туга родитеља његови свакога се јако срца коснула, призивајући с једне стране врлину умершег младенца, а с друге чувствујући тугу несретни родитеља, који су се изгубивши већ три сина и овог четвртог јединца као једину потпору и надежду своју, изгубили.

(„Новине Србске“ од 22. новембра 1852. године)

Приликом кад се набављало велико звоно на цркви у Чачку, приложили су тамошњи еснафи терзиски и абациски реченој цркви својој 16.000 гроша. За указану ову ревност светој матери цркви овим се изјављује претхваљеним еснафима урдна и топла благодарност.

(„Новине Србске“ од 20. новембра 1854. године)

LA VILLE DE TCHATCHAK ET SES ENVIRONS DANS LE PÉRIODIQUE
»NOVINE SRBSKE« ENTRE 1834 ET 1854

Le périodique »Novine srbske« a publié, entre 1834 et 1854, plusieurs textes sur la ville de Tchatchak et sur les environs de celle-ci. Ce sont, surtout pour les chercheurs, de précieux témoignages sur une époque, non seulement du point de vue de la vie politique, dans la Serbie occidentale, mais aussi sous d'autres rapports.

Les nombreux extraits de ce périodique sont publiés ici sous forme de résumés.